

УДК 378.147:[373.3.011.3-051:78]

МОНІТОРИНГ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Пшеничних М.М., Дермельова Н.М.

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Стаття висвітлює актуальну проблему сучасної мистецької педагогіки – формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема моніторинг її інструментально-виконавської складової. На підставі аналізу досліджень із означеної проблеми запропоновано власне визначення інструментально-виконавської компетентності майбутніх учителів музики та схарактеризовано її структурні компоненти: когнітивний, діяльнісний, особистісний і рефлексивний. Спираючись на зміст та структуру інструментально-виконавської компетентності, з'ясовано характерні особливості її моніторингу. Основним об'єктом моніторингу визнано систему музично-педагогічної підготовки у педагогічному ВНЗ, тобто процес і результат формування в майбутніх учителів музики інструментально-виконавської компетентності.

Ключові слова: професійна компетентність, майбутні вчителі музики, інструментально-виконавська компетентність, структура, моніторинг.

Постановка проблеми. Сучасні реалії вимагають змін практично у всіх сферах життя суспільства. Не є виключенням і система освіти, де незадоволеність результатами підготовки учнів та студентів, зростання вимог до рівня кваліфікації майбутніх фахівців зумовила необхідність її реформування. Із цією метою провідні міжнародні організації, серед яких Рада Європи, Міжнародний департамент стандартів, Організація Об'єднаних націй, Організація економічного співробітництва й розвитку та ін., ініціювали низку перетворень в освітній сфері, сприяли зародженню нових тенденцій і стратегічних напрямів розвитку систем освіти у світовій педагогічній практиці.

Як і більшість європейських країн, Україна проголосила стратегію якості ключовою метою реформування й розвитку національної освітньої системи. Це рішення відбите в багатьох державних документах, зокрема в Національній доктрині розвитку освіти, яка визначає цю суспільну інституцію основою розвитку особистості, нації та держави, стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету й конкурентоспроможності України на міжнародній арені. Якість освіти характеризується відтак як національний пріоритет і передумова національної безпеки держави, а моніторинг якості освіти – як основа оцінювання державою та громадськістю освітніх послуг, рівного доступу громадян до здобуття якісної освіти [10].

У зв'язку із цим найважливішим для України є забезпечення належного рівня навчально-виховного процесу в плані формування ключових і предметних компетентностей учнів та студентів, бо, як слушно зазначають О. Авраменко, Ю. Ковальчук, В. Сергієнко та ін., якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого розвитку суспільства, консолідації усіх його інституцій, гуманізації суспільно-економічних відносин, а також формування нових життєвих орієнтирів особистості, що включають і нові підходи до фахового зростання [8, с. 186]. Отже, проблеми забезпечення якісної освіти, вимірювання її ефективності та управління якістю є надзвичайно актуальними на сьогодні, і тому дедалі більшого значення на-

бувають технології, що дозволяють контролювати та керувати освітніми процесами, а саме, процедури моніторингу освіти стосовно формування фахових компетентностей особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання запровадження компетентнісного підходу у вищій школі України сьогодні активно досліджують відомі вітчизняні науковці: Н. Бібік, В. Бондар, В. Галузинський, О. Локшина, О. Ляшенко, О. Овчарук, О. Савченко, О. Хорошковська та ін. Ці та інші вчені дотримуються загального розподілу компетентностей фахівця на ключові (загальні, базові) та предметні (галузеві, окремі для кожного навчального курсу), а також указують на все ще недостатню розробленість характеристики кожної із предметних компетентностей, її структури і способів вимірювання [2; 5; 6].

Поняття професійної компетентності майбутніх учителів музики наразі перебуває в центрі уваги вітчизняних науковців – представників мистецької педагогіки. Різні аспекти формування професійної компетентності майбутніх музикантів-педагогів висвітлюються у наукових розвідках Л. Гаврілової, О. Горбенко, Т. Карпенко, Л. Козиревої, Л. Масол, М. Михаськової, Л. Піджоян, Т. Підварко, Т. Пляченко, І. Полубояриної, Р. Савченко, А. Растригіної, С. Світайло, О. Щолокової та ін. Наукові тлумачення цього поняття зазвичай пов'язані з готовністю до здійснення професійної музично-педагогічної діяльності в школі, здатністю до успішної фахової самореалізації, творчим розвитком особистості.

Вивчаючи феномен професійної компетентності майбутніх учителів музики, ціла низка науковців виокремлює виконавську складову як ключовий компонент професійної підготовки музиканта. У дослідженнях Л. Гусейнової, А. Зайцевої, Н. Згурської, В. Крицького, М. Михаськової, Т. Пляченко, Т. Юник та ін. йдеться про інструментально-виконавську підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва. У працях цих та інших науковців розкривається сутність інструментально-виконавської компетентності вчителя, етапи та методика її формування, подається структурна характеристика, історія вивчення тощо, однак проблеми комплексного вимірювання її якості не знайшли окремого ви-

світлення в наукових розвідках, а відтак і мало представлені в наукових джерелах. Недостатність теоретичного обґрунтування моніторингу інструментально-виконавської компетентності з урахуванням її специфічних особливостей призводить до того, що традиційні форми й методи контролю за нових умов не забезпечують повної й об'єктивної інформації про результативність навчального процесу, адже такий контроль не є систематичним і не охоплює всіх чинників та умов навчання

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Спробуємо в межах статті сформулювати власне розуміння сутності моніторингу інструментально-виконавської компетентності вчителя музичного мистецтва з урахуванням її структурних компонентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інструментально-виконавська складова у загальній структурі професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва проаналізована у численних наукових розвідках вітчизняних учених. Особливий інтерес, на нашу думку, мають дослідження В. Бурназової, О. Горбенко, Т. Пляченко.

Т. Пляченко розглядає інструментально-виконавську компетентність учителя музичного мистецтва як одну із фахових компетентностей, яка характеризує готовність до вільного використання музичного інструмента (інструментів) у професійній діяльності в середніх загальноосвітніх навчальних закладах та виявляється у рівні володіння певними компетенціями. У складі інструментально-виконавської компетентності музиканта-педагога науковець виокремлює: програмово-репертуарні, технічно-виконавські, інтерпретаційні, інструментально-методичні, сценічні та концертмейстерські компетенції [9].

О. Горбенко музично-виконавську компетентність тлумачить як базову, ключову в системі професійної підготовки вчителя музики й інтерпретує її як інтегровану професійно-значущу особистісну якість, що виявляється в здатності вчителя музики до художньої інтерпретації й творчого самовираження в різних видах музично-виконавської діяльності [3, с. 10]. Науковець стверджує, що музично-виконавська діяльність у професійній підготовці майбутнього вчителя музики має основоположне значення, та виокремлює художньо-інтерпретаційну, сценічно-виконавську, самостійно-творчу, рефлексивно-оцінювальну компетенції у структурі музично-виконавської компетентності [4, с. 57-58].

В. Бурназова наголошує на складності та багаторівневості всієї системи музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музики. Професійну компетентність музиканта-інструменталіста науковець визначає як поліфункціональну й таку, що складається із ряду професійних компетенцій: музично-теоретичних знань, музично-виконавських умінь та здібностей, значущих особистісних якостей, музично-виконавського досвіду тощо [1].

Аналіз численних наукових джерел із проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів музики, зокрема її інструментально-виконавської складової, дозволяє сформулювати власне розуміння феномену ін-

струментально-виконавської компетентності – це інтегрована особистісна якість майбутнього вчителя музики, яка виявляється в його здатності до музично-сценічного виконавства, художньо-інтерпретаційної діяльності, готовності до професійного керування дитячим інструментальним колективом. Вважаємо за доцільне структурувати інструментально-виконавську компетентність у такі компоненти: когнітивний; діяльнісний; особистісний; рефлексивний. Розглянемо докладніше кожен із означених компонентів.

1. Когнітивний компонент вміщує знання: загальнопедагогічні й методичні (усвідомлення і засвоєння фундаментальних психолого-педагогічних теорій, дидактичних принципів, змісту, форм та методів навчання і виховання; знання методики навчання гри на музичних інструментах у школі); музично-теоретичні й музично-історичні (так звані специфіковані знання нотної грамоти; окремих конкретних елементів музичної мови у цілісній системі засобів художньо-образної музичної виразності; знання музичних форм і жанрів; історії розвитку музичного мистецтва, біографічних даних про композиторів, виконавців, історію створення музичних творів тощо); спеціальні знання, що стосуються музикування на конкретному музичному інструменті.

2. Діяльнісний компонент передбачає розвиток цілого комплексу умінь і навичок, серед яких: виконавські вміння опанування виконавської техніки, аплікатурних прийомів, звуковедення, навичок виразного виконання (прийомів фразування, динаміки, агогіки та ін.); музично-аналітичні вміння й навички, які набуваються у процесі сприйняття й аналізу музичних творів (навички цілісного аналізу виконуваних музичних творів, художньо-педагогічного аналізу, аналізу-інтерпретації, інтонаційно-стильового аналізу тощо); інтерпретаційні вміння (створення художнього образу відповідно з авторським задумом, дотримання форми, стилю і жанру виконуваного твору, переконливості творчої інтерпретації тощо); навички самостійної роботи (читання нот з листа, транспозиції мелодій та акомпанементів, ескізного опрацювання музичних творів, визначення виконавських труднощів та ін.); вміння й навички музично-творчої діяльності (вміння складати мелодії, аранжувати їх, створювати акомпанементи тощо).

3. Особистісний компонент вміщує розвинені музичні здібності – індивідуально-психологічні особливості особистості, що забезпечують можливість успішного виконання музичної діяльності (музичний слух в усіх його проявах: мелодичний, гармонічний, поліфонічний, архітектонічний, темброво-динамічний, а також музична пам'ять, відчуття ритму та музичного ладу), емоційно-вольові якості майбутнього вчителя, розвинене музично-виконавське мислення, здатність керувати учнівським інструментальним колективом. До нього включаються також сформована виконавська культура як частина загальної музичної культури особистості; сформовані ціннісні музичні орієнтації; музичний інтерес, який у сучасному музикознавстві та музичній психології вважається духовною домінантою особистості, складником духовної культури й вираженням духовної активності особистості.

4. Рефлексивний компонент як критичний регулятор професійної виконавської діяльності майбутнього педагога-музиканта, розвиненість якого залежить передусім від сформованості потреби у професійному самовдосконаленні, яка полягає в самостійному поглибленні й розширенні фахових знань, розвитку виконавських умінь, музичних здібностей, професійно значущих якостей особистості, що передбачає безперервне зростання професійної, зокрема інструментально-виконавської, майстерності й особистісне зростання.

Спираючись на зміст та структуру інструментально-виконавської компетентності, з'ясуємо характерні особливості її моніторингу.

Аналіз наукової та науково-методичної літератури засвідчує, що на сьогодні у вчених не вироблено єдиного підходу до визначення поняття та основних характеристик моніторингу. Так, О. Ляшенко визначає моніторинг як систему заходів щодо збирання, опрацювання, аналізу та поширення інформації із метою вивчення й оцінювання стану функціонування певного суб'єкта освітньої діяльності чи освітньої системи загалом та прогнозування їх розвитку на основі аналізу одержаних даних і виявлених тенденцій та закономірностей [5]. Т. Лукіна та О. Патрикеева уточнюють, що моніторинг є основою для розробки «науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі» [2]. Н. Пасічник, О. Резіна та ін. визначають моніторинг якості освіти як неперервну, науково обґрунтовану, діагностико-прогностичну комплексну систему збирання, зберігання, аналізу й розповсюдження інформації про якість освітніх послуг на основі їх відповідності визначеним цілям та отриманим результатам [2]. Як бачимо, шляхи і категоріальні ознаки визначення сутності педагогічного моніторингу представлені досить різними науковими підходами.

Керуючись наявними в педагогічній і методичній науках дефініціями педагогічного моніторингу та специфікою інструментально-виконавської компетентності майбутніх учителів музики, у контексті нашого дослідження під моніторингом розумітимемо спеціальний комплекс заходів безперервного спостереження, виявлення, вимірювання й оцінювання стану інструментально-виконавської компетентності студентів упродовж

усього терміну музично-педагогічної підготовки у виші, а також узагальнення й прогнозування динаміки та основних тенденцій її розвитку на підставі отриманих об'єктивних показників.

Основним об'єктом моніторингу виступає система музично-педагогічної підготовки у педагогічному ВНЗ, тобто, процес і результат формування в майбутніх учителів музики інструментально-виконавської компетентності як однієї з важливих складових їхньої професіограми. У цьому визначенні відображено загальноприйняту діалогічну єдність процесу й результату педагогічної діяльності, адже під час моніторингу інструментально-виконавської компетентності студентів важливим є не тільки аналіз окремих кількісних і якісних показників відповідної фахової підготовки через певні відрізки часу та визначення динаміки їхнього розвитку шляхом порівняння змін, що відбулися, але й виявлення чинників навчально-виховного процесу, які вплинули на отримані результати. Усе це сприятиме виробленню неупереджених рекомендацій та рішень стосовно внесення змін до системи фахової підготовки майбутніх учителів музики в педагогічних вишах.

Висновки. Аналіз науково-педагогічної літератури з проблем формування професійної компетентності майбутніх учителів музики, зокрема її інструментально-виконавської складової, дозволяє визначити її як інтегровану особистісну якість музиканта-педагога, яка виявляється в його здатності до музично-сценічного виконавства, художньо-інтерпретаційної діяльності, готовності до професійного керування дитячим інструментальним колективом, а також структурувати інструментально-виконавську компетентність у чотири компоненти: когнітивний; діяльнісний; особистісний; рефлексивний. Сформованість інструментально-виконавської компетентності забезпечує здійснення специфічної функції, що її виконує вчитель музики – художньо-виконавської.

Також аналіз науково-методичної літератури засвідчує, що освітні вимірювання й моніторинг стали об'єктивною реальністю вітчизняної системи освіти, яка активно розвивається та потребує наукових і практичних досліджень щодо галузевих компетентностей майбутнього фахівця. Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі вбачаємо в розробленні критеріїв моніторингу інструментально-виконавської компетентності, його докладного змісту й методики запровадження та ін.

Список літератури:

1. Бурназова В. В. Професійна компетентність музиканта-інструменталіста: зміст, структура, методи розвитку / В. В. Бурназова // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 1. – С. 65-70.
2. Вимірювання в освіті / [В. В. Котяк, І. В. Лупан, Л. В. Лугченко, Н. О. Пасічник та ін.]; за заг. ред. О. В. Авраменко. – Кіровоград: Лисенко В. Ф., 2011. – 360 с.
3. Горбенко О. Б. Формування музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики в процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук; 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / О. Б. Горбенко; Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2010. – 21 с.
4. Горбенко О. Критерії сформованості музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва / О. Горбенко // Наукові записки. – Вип. 87. – Серія: педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – С. 56-61.
5. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи: посіб. для пед. працівників, управлінців, студентів / [О. І. Ляшенко, О. Овчарук, Т. О. Лукіна та ін.]; за ред. О. І. Локшиної. – К.: К.І.С., 2004. – 128 с.

6. Організаційно-методичне забезпечення моніторингових досліджень якості загальної середньої освіти [Текст]: монографія / [О. І. Ляшенко, Т. О. Лукіна, Л. С. Ващенко та ін.]; за ред. О. І. Ляшенко; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки. – К.: Пед. думка, 2011. – 160 с.
7. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін): [монографія] / Г. М. Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
8. Підготовка фахівців з освітніх вимірювань в Україні: навч.-метод. комплекс / [О. В. Авраменко, Ю. О. Ковальчук, В. П. Сергієнко та ін.]; за ред. О. В. Авраменко. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2012. – Частина 2. – 400 с.
9. Пляченко Т. Формування фахових компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з музично-інструментальних дисциплін / Т. Пляченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. – Вип. 18(23). – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – С. 146-150.
10. Указ Президента України № 347/2002 від 17 квітня 2002 р. «Про Національну доктрину розвитку освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>

Пшеничных Н.Н., ДERMELOVA Н.Н.

ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

МОНИТОРИНГ ИНСТРУМЕНТАЛЬНО-ИСПОЛНИТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ

Аннотация

Статья освещает актуальную проблему современной художественной педагогики – формирование профессиональной компетентности будущих учителей музыкального искусства, в частности мониторинг ее инструментально-исполнительской составляющей. На основании анализа исследований по обозначенной проблеме предложено собственное определение инструментально-исполнительской компетентности будущих учителей музыки и охарактеризован ее структурные компоненты: когнитивный, деятельностный, личностный и рефлексивный. Опираясь на содержание и структуру инструментально-исполнительской компетентности, выяснены характерные особенности ее мониторинга. Основным объектом мониторинга признано систему музыкально-педагогической подготовки в педагогическом вузе, то есть процесс и результат формирования у будущих учителей музыки инструментально-исполнительской компетентности.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, будущие учителя музыки, инструментально-исполнительская компетентность, структура, мониторинг.

Pshenychnykh M.M., DERMELOVA N.M.

SHHE «Donbass State Pedagogical University»

MONITORING OF PROSPECTIVE MUSIC TEACHER'S INSTRUMENTAL AND PERFORMING COMPETENCE

Summary

The article highlights the current problem of contemporary artistic pedagogy – the formation of prospective music teachers' professional competence, in particular, monitoring its instrumental and performing component. On the basis of the analysis of researches on this problem, the actual determination of instrumental and performing competence of future music teachers is proposed and its structural components are described: cognitive, activity, personality and reflexive. Based on the content and structure of instrumental and executive competence, the characteristic features of its monitoring are determined. The system of musical and pedagogical training at pedagogical university is recognized as the main object of the monitoring, that is the process and the result of forming prospective music teachers' instrumental and performing competence.

Keywords: professional competence, prospective music teachers, instrumental and performing competence, structure, monitoring.